

5.5. Magyarország környezeti állapota: gondok és lehetőségek

Magyarország környezeti állapotának részletes elemzésére jelen munka keretei között nem vállalkozhatunk, és ez nem is tűnik szükségesnek, hiszen azt arra hivatott szervezetek több szempontból rendszeresen elemzik és tárgyalják (pl.

<https://xn--krnyezetvdelem-jkb3r.hu/magyarorszag-kornyezeti-allapotarol-magyarorszag-kornyezeti-allapota>, https://www.ksh.hu/apps/shop.lista?p_lang=HU&p_temakor_kod=U, <https://www.nfft.hu/nffs-otodik-elorehaladasi-jelentese-2021-22> , <https://web.okir.hu/hu/>,

Ehelyett néhány olyan kulcsgondolatot kísérlünk meg összegyűjteni, amelyeknek nem volna szabad hiányozniuk a magyar fiatalok hazánkról alkotott ismeretei közül.

Magyarország nem a szédítő magasságok és mélységek, nem a végeérhetetlen rónaságok és tengerek, nem az érintetlen vadon erdőségek, a regényes sivatagok, sem a dübörgő vízesések vagy a hegycsúcsokon magasodó, mesebeli, tornyos várkastélyok sokaságának országa. Magyarország a mérsékelt, emberléptékű szépségek földje. Mindig új élményekre, extremitásokra és legekire vadászó fogyasztói újdonságkeresésünkben, a nagyvilág tévéképernyőjén és interneten áradó képeinek hatása alatt talán hajlamosak vagyunk kicsit lebecsülni és mint középsterűt, elhanyagolni hazánk tájainak szépségét és épségét.

Éppen ezért lehet egyesek számára meglepő, amikor geológus vagy ökológus szakemberek kijelentik, hogy Magyarország földje nemzetközi összevetésben is rendkívül változatosnak és gazdagnak számít. A kunhalmok maradványgyepeitől a bazaltorgonáig, az ex lege védett tőzeglápoktól a karsztbarlangokig, a szikes tavaktól a fajgazdag sziklagyepekig, vagy akár budapesti műemlékkertektől a vidéki árokpártokig: országunk a területéhez képest rendkívül sokszínű a természetközeli és a kultúrtájak, a földtani különlegességek és az élővilág tarkasága szempontjából is – még ha kétségtelenül kevés számú „legekkel” dicsekedhetünk is. Ha még tágabb pátriánk, a Kárpát-medence tájait is magunkénak érezzük, és figyelembe vesszük, akkor pedig még inkább elmondható mindez. Ez a sokféleségben rejlő gazdagság bizony érték, amelyre tudatosan kellene szemet nyitnunk, és persze meg is kellene ismernünk közeli minél többet a felsoroltak és a fel nem soroltak közül. (<https://web.okir.hu/map/?config=TIR&lang=hu>) Csak annak védelmét fogjuk szívünkön viselni, amit szeretünk, és csak azt szerethetjük, amit ismerünk is.

Mindehhez hozzá kell tenni, hogy a magyarországi tájak ökológiai állapota európai viszonylatban még mindig elég jónak mondható, noha az ideálistól sajnos távolodunk, és biztonságban sem érezhetjük ezt a viszonylagosan még kedvező állapotot! Mégis: Nyugat-Európa szépen zöldellő, rendezett, első pillantásra sokszor idillinek tűnő kultúrtájai sok esetben messze elmaradnak táji egészség és ökológiai eredetiség szempontjából attól, ami a mi „elhanyagoltabb” tájainkon még mindennapos. Anglia bizonyos vidékein a természetvédőknek még nyáron is etetniük kell a helyi madárvilágot, olyannyira elszegényedett a növény- és rovarvilág, míg nálunk a téli etetés is csak akkor igazán indokolt, ha

sokáig borít hótakaró erdőt-mezőt (vagy ha kertünkbe akarjuk szoktatni őket, hogy nyáron a rovarkártevők ritkításával hálálják meg a téli gondoskodást). Ökológus szakemberek olykor beszámolnak róla, hogy nyugat-európai kollégáik – ha valamilyen tudományos konferencia vagy egyéb összejövetel miatt hazánkba látogatnak, és az itthoniak kiviszik őket „terepre” – nem egyszer lenyűgözve hasalnak a fűbe, és valóságos elragadtatással vetik rá magukat virágra, bogárra, mert az útszéli árokpártokon is olyan gazdagságával találkoznak flórának és faunának, amelyet otthon csak hírből ismernek. Nem csak nemzeti parkjaink őrzik ezt a sokféleséget, hanem az sok helyen fellelhető még a „kertek alatt”, az ember lakta települések tözsomszedságában is. Sokan meglepődnének, hogy csak Budapest belterületén hány ökológiailag értékes, védelem alatt álló természeti kincs lelhető fel [https://budapest.hu/Documents/BP_helyi_vedett_ertekek_web.pdf], és a védelem alá nem tartozóknak számát sem tudjuk. Gyakorlatilag akármelyikünk kertjében mesebeli gazdagsággal állhat helyre a tájra jellemző élővilág – ha hagyjuk neki. Hívjuk fel diákjaink figyelmét, hogy szinte karnyújtásnyira rejtőzködik tőlük a sokféleségnek egy olyan kincsesbányája, amelyre joggal lehetnek – magyarokként – büszkék.

Magyarország földjének vizekben és talajokban bővelkedő gazdagsága nem csak közmondásos, de rajta élők mindennapi életlehetőségei szempontjából stratégiai fontosságú, alapvető kincs is. Ezek épségének, ökológiai egészségének megőrzése mindannyiunk szívügye kell legyen.

Sajnos az már nem mondható el, hogy a magyar társadalom derékhada manapság féltő gonddal óvna tájaink rejtett értékeit, egészségét és sokféleségét. Mindazzal együtt, amit fentebb felsoroltunk, az is igaz, hogy Magyarországon mára sok kicsinyke területen maradt csak jó ökológiai állapotú természetes élőhely. Különösen kevés a gyepterület, és ezen belül is alig van fokozottan védett terület. Ezek a mozaikdarabocskák általában igen sérülékenyek, például taposásra igen érzékenyek. Ugyanakkor több ilyen terület őriz a világon egyedülálló növény- és állatfajokat. A legtöbben egyáltalán nem is ismerik lakóhelyük környékét, nem tanulják meg értékelni épített és természetes környezetük gazdagságát. Gyakorlatilag soha nem mennek ki és időznek el a lakóhelyüket övező tájban. Ez még a vidéki emberre is igaz, aki ma már nem tölt kevesebb időt képernyő előtt, mint a városi, akinek elvileg messzebbre kellene mennie, hogy lássa a természetes környezetét. Ez persze világjelenség, nem csak a magyaroknak kellene visszalépniük a természeti valóság tereibe, de ettől még igen komoly probléma ez a fajta “tájvakság”, és a rövid távú érdekek mentén véghez vitt természetpusztítást megengedő közöny melegágya. Senki nem emel egykönnyen szót annak felperzselése ellen, amit nem szeret, és senki nem szeret meg olyasmit, amit sosem látott igazán.

Kibetonozott patakmedrek, illegális szeméttlerakók, pöffeszkedő rezidenciákkal beépített – nem egyszer elvileg védett – hegyoldalak, kiirtott nádasok, eldózerolt lápvilág, levert fecskefészkek, szúnyoggyérítés ürügyén széles hatásspektrumú inszekticidekkel (vagy éppen motoros fűkaszával) gyilkolt rovarvilág, vadmadármérgezések és etikátlan vadászat, eltüzelt műanyagok füstjét levegőbe engedő lakossági kémények, természetközeli állapotú erdők tarvágása, természetes tájrészletekbe rondító luxusberuházások vagy a fajszegény gyepek és tájidegen nyitvatermő fák tartása a kertekben (ahol pedig embert-állatot tápláló tájfajta gyümölcsfáknak, zöldségnövényeknek és a tájainkra jellemző gazdag lágyszárú vegetációnak kellene nőnie a rá épülő rovar- és madárvilággal) – sajnos sokáig lehetne sorolni azokat az ökológiai kártételeket, amelyek a magyar lakosság aktív vagy passzív közreműködésével mennek végbe nap mint nap, s amelyekről még az sem mondható el, hogy nehezen kiváltható gazdasági kényszer állna a háttérükben, mint a mező- és erdőgazdálkodási vagy ipari gyakorlatok jelentős részének esetében. Sokszor egyszerűen csak cselekvéseink emberre és

környezetre káros hatásainak nem ismerete, a figyelmen kívül hagyott természeti rendszerek idegensége húzódik meg a társadalmilag már-már szokásosnak tekintett tettek mögött.

A mező- és erdőgazdálkodási, valamint ipari tájhasználatokkal is óriási és egyre nagyobb adóssága halmozódik társadalmunknak országunk földjével szemben. Ilyen például a vegyszer-, műtrágya- és gépierő-alapú, monokultúrás (szántóföldi és ültetvényes) mezőgazdálkodás talajpusztító gyakorlata, a felszín alatti vizek herdálása (párosulva a vízbázisoknak főleg a XX. században végbement jelentős elszennyezésével), a legeltető állattartás (fenntartható) formáinak visszaszorulása, a gátak közé szorított folyók egykori ártereinek tájidegen használata, az őserdei állapotú fás élőhelyek elenyésző számú és területű meghagyása, a nem egyszer védelem alatt álló területeken végbe vitt zöldmezős beruházások. Mind olyan tevékenységek felfüggesztése vagy ökológiai szempontból felelős újraszervezése bár nem egyszer komoly pénz- és időbeli ráfordítást továbbá szakértelmet igénylő, lassú megtérülésű vállalkozások lennének, hosszabb távon még mindig kifizetődőbb volna cselekedni, mint halogatni a romlás visszafordítását. Társadalmi akarat és döntéshozói szándék elengedhetetlen volna a megvalósításhoz. Az ehhez szükséges támogató társadalmi bázis megteremtésében nem tekinthetünk el a diákok megnyerésétől az ügynek, akik a nem túl távoli jövő szavazópolgárai, véleményformálói, döntéshozói lesznek.

Ezért minden nevelő felelőssége, hogy a felnövekvő korosztályok tudjanak legalább mindezen tényezők problematikus voltáról, még inkább pedig ezek alternatíváiról akkor is, ha jelenlegi tudásunk, rutinjaink, eszközeink ismeretében ezen alternatívák széleskörű bevezetése ijesztően nagy falatnak tűnhet is. Sok esetben éppen a fejekben lakó tájékoztatlanság és tanult tehetetlenség képezi a legfőbb gátját új utak tevékeny keresésének.

Mert alternatíva már most is van számos, köztük olyanok is, melyek egyszerűbben is megvalósíthatóak. A regeneratív tájgazdálkodás, a szakaszoló legeltetés, a permakultúra, az ártéri gazdálkodás, szálaló erdőgazdálkodás, gyümölcsészet, a növényi kártevők biodiverzitás-alapú visszaszorítása, biológiai szűnyoggyérítés, vízmegtartás, talajok takarása és humuszosítása, komposzttoalett-használat, önellátási technikák, háztáji állattartás alapjai, közösség által támogatott mezőgazdaság (AMAP, CSA) mint termelési és gazdasági alternatívák – mind olyan múlt- vagy jövőbeli lehetőségek, melyekről akár csak mint elméleti lehetőségről legalábbis tudnia kellene minden felnövekvő magyarnak.

Addig is legalább kezdjük el vagy folytassuk tovább annak megszervezését, hogy minél több minőségi időt töltsünk közösségben lakóhelyünk természeti környezetében. Tudatosan, élményadó módon ismerjük meg azt, s ne csak nézzük, lássuk is a bennük megbúvó gazdagságot. Persze a gyakori és népes kint tartózkodás is jelenthet teherfételt a természetes környezetre, ezért annak minél kisebb nyomot hagyó, csendes formáit részesítsük előnyben, hisz ez is olyasmi, aminek közvetlen humánökológiai áldásai mellett pszichológiai, mentálhigiénés gyümölcsei is várhatók.